

A schweiczi szabadelvű protestánsok egyetemes alakító gyűlése Bielben.

Csaknem hét hólnapi Schweizban létem alkalmával megtanultam becsülni a munkás, szorgalmas és mind a szokások mind az életmód és ruházatban egyszerű schweizi népet.

Szabad ott minden ember, szabadon kimondja, a mit érez mindenki. Gyakran megfordultam templomaikban, hol a legszebb és legszabadelvűbb beszédek mellett hallottam a legorthodoxabb beszédeket. Az úgy nevezett pietista papok a szentírást betűértelemben tanítják. Egy volt a mi mindenütt elragadott, a hiveknek vallásos éneklése, mihez hasonlót egész utazásomban nem hallottam. Minden ember énekes könyvet tart kezében, szegény és gazdag, első és utolsó, mindenik énekel, még pedig a legszebben öszhangzó hármóniában. A ki eljön Schweizba és meghallgatja, lehetetlen, hogy elragadtatással ne beszéljen e vallásos és meghatólag szép éneklésről. Így körülmények közt várva-vártam a napot, hogy Schweiznak legszabadelvűbben gondolkodó férfit együtt lássam, a mi ez idei junius 13-án el is jött.

1870 junius 14-én keleti és nyugoti Schweiznak legszabadelvűbben gondolkodó protestánsai Oltenben öszszejövötelt tartottak, a mikor el is határozták, hogy egy egyesületet alkossanak a schweizi szabadelvű keresztények számára, és egy alapszabályi javaslatba az alap követ ehez le is tették, a jelenlévők mindnyájan örömmel beleegeztek, hogy az első, magát jövőre szervező gyűlés Bern Kantonban tartassék meg, részint azért, hogy a berni szabadelvű protestánsok meghívásának eleget tegyenek, részint hogy a berni Reformegyletnek elismeréssel adózzanak, mint a honnan ez eszme keletkezett, hogy Schweiznak minden szabadelvű gondolkozóit egy társulatba kell öszszevonni. A bieli nap, melyről ez alkalommal rövid ismertetést kívánok adni, örvendetes bizonyságául

szolgált annak hogy a kik a mult évben Oltenből hazatávoztak, nem minden eredmény nélkül működtek odahaza.

Az egylet megalkotóinak úttörői már június 12-én délután megjelentek Bielben, hogy az utat előkészítsék a következő napon megvitatandó tárgyak számára. Délután a vendégek mind jobban jobban gyülekeztek s a barátságos, kedélyes társalgás gyanittatni engedte, hogy a következő nap fontos nap lesz.

Június 12-én, hétfőn estve, Sahli (államférfi) egy hatásos szép beszédben a berni Reformegylet és a Bieliak nevében üdvözölte a jelenlévő vendégeket, a melyben kimutatta a kezdetnek fontosságát, és hogy menynyire szükséges e kezdeményezés. A mire Dr. Göttisheim (Baselből) az összes vendégek nevében megköszönte az üdvözlést és barátságos fogadtatást és egyszersmind örömet fejezte ki, hogy éppen Bielben tartatik az első gyűlés, e történelmi nevezetességekben gazdag városban. Az egyes Kantonok követői egy Rüscli nevű kávéházban azonnal tanácskozásra ültek össze, a hol előlegesen megvitatták a következő nap tárgysorozatát. Az alatt a többi vendégek egy csinosan berendezett kertben schweizi jó kedvvel mulattak, közbe-közbe megszólalt a bieli dalárda igazán szép, magasztos énekeivel.

Végre elérkezett a szorongó kebellet várt nap, június 13-a. Nyolcz órakor megkezdődött az első főgyűlés. A tanács terem lassan-lassan megtelt vendégekkel, a hallgatókat oda számítva, kik között nők is voltak, lehetünk mintegy 400-an. A gyűlést a bieli dalárda nyitotta meg egy nagyon alkalomszerű vallásos illettségű dallammal. Ezután az elnök, Guhl, elmondta megnyitó beszédét, melyben kifejezte köszönetét, hogy a különböző kantonok oly melegen felkarolták az első alakító gyűlésre a meghívást, úgy szintén köszönetét fejezte ki az egylet tagjainak is a vendégeknek e gyűlésrei megjelenésért, egyszersmind rövid velős szavakkal tolmácsolta a fájdalmas érzést, mit az egylet első elnökének elvesztése (Hirzel volt zürichi pap) okozott.

Továbbá fejtegette, hogy mi az egyletnek a feladata, munkaköre; megmutatta, hogy mily szükségesek az ily vallásos egyesületek; megcáfolta azokat, kik előítélettel, gyanus szemmel, ellenséges indulattal nézték az anynyira üdvös szabadszellemű protestáns egyletnek megalakulását, végezetre buzdítja, hogy a különböző Kantonokban lévő egyesületek összeköttetésbe jöjjenek egymással, hogy összetett vállakkal munkálva, annál nagyobb ered-

ményt mutathassanak fel a már megindult alapon. Mindezekhez az elnök egy statistikai kimutatást csatolt, hogy hány egyesület alakult és mindenikben hány tag van. A különböző egyesületek e közös névvel nevezendő: *Schweizerische Vereinigung* részeinek nyilvánították magokat. A következő kantonokban alakultak egyesületek. Aargauban 60 taggal, Basel 90. Bern 300. Freiburg 30. St. Gallen 300. Genf 75. Neuenburg 350. Thurgau 210. Waadt 40. Zürich 37 taggal, e két utóbbiban csak most vannak keletkezében.

Azonkívül a többi Kantonokban, mint Appenzel, Baselland, Glarus, Graubünden, Schaffhausen és Solothurnban számos barátokat számlál, kik ha még nem is alkottak a fennebb említettekhez hasonló egyesületeket, még is ez ügynek hívei, úgy hogy az egyesület 1500-nál jelenben többet számlál; a mi minden esetre örvendetes száma egy egyesületnek, mely most csak alakuló, szervező gyűlését tartja, s a mi még örvendetesebb, minden oldalról úgy szólnak a tudósítások, hogy e szabadelvű egyesület minden Kantonban sok barátot számlál, kik jöllehet még nem nyilvánították magokat tagoknak, mégis ennek megalakulását örömmel üdvözlik és terjedésén munkálnak. Miután az elnök és jegyzők e gyűlésre az elnök megnyitó beszéde után megválasztattak, a német protestáns egyesületnek egy irata olvastatott fel, melyben Dr. Schenkel, Heidelbergből, az egyesület nevében köszönetet mond a meghívásért e gyűlésre. Továbbá kifejezi, hogy a német protestáns egyesület ohajtja, miszerint e két egyesület közt a viszony jövőben szorosabbra fűződjék. A gyűlés mind ez iratot, mind a német protestáns gyűlésre való meghívást, mely jövő évben Darmstadtban fog megtartatni, örömmel vette tudomásul.

Még több iratok is olvastattak fel, melyekben a reform-barátok örömeiket fejezik ki az egyesület létrejöttén, mit csak megemlíteni kívánok. Franciaország sem maradt képviseletlenül; az elnök örömmel jelenti, hogy van szerencséje Achille Abitès urat a gyűlésnek ajánlani, mint Coquerel-nek barátját és Párisban az irodalomnak tanárát.

A kiküldött bizottságnak javaslata szerint ezután az alapszabályok minden vita nélkül elfogadtattak, s a gyűlés a többi tárgyalandókra mehetett által.

Troquemé volt az első szónok. Beszédjének alapja e volt: *Mi a szabadelvű kereszténységnek feladata a jelenlegi vallásos krisissel szemben?*

A szónok előadásában a kérdésnek szorosan csak a vallást érdeklő oldalára kívánt szorítkozni. A szabadelvű kereszténységnek ez oldalon van meg a maga feladata, a többi a mi korunkban csak a kedélyek hangulatától függ. Azonban a jelenleg uralkodó lelki bizonytalanság három osztályra oszlik, u. m. az első osztályban vannak a fántastikusok, kik a csodát és a formulát nem tudják nélkülözni. A másodikban vannak az ész emberei, kik a dogmai képtelenségektől elfordultak ugyan, de a vallási vitakérdésekben inkább az értelmet, mint a kedélyt igyekeznek kielégíteni. Miután őket a hiányos, vallásos nevelés nem vezette személyes meggyőződésre, ennél fogva mindent kívánnak félrevetni, mi a vallással összefügg. A harmadikban vannak azok, kik a dogmáktól elidegenedve, hanem azért vallási szükségleteiket és kelleiket nem tagadva, valami jobbra igyekeznek törekedni. Ez utóbbiakhoz fordul a szabadelvű kereszténység is, ezekre kíván támaszkodni. Egyedül ez tudja őket kibékíteni. Mert legyen bár a zsidóknál, legyen a katolikusoknál, legyen magoknál a protestánsoknál, legyen bár hol, mindenütt a hagyománynak kérlelhetlen szelleme uralkodik, mutatkozik, mely a szabad vizsgálódást kárhóztatja, s következőleg a gondolkodó embereket magától eltaszítja. A szabadelvű protestántismusnak tehát az a feladata, hogy a kinyilatkoztatott vallás hajótöréséből a romokat összegyűjtse, miután ez a század szükségleteinek megfelelni kíván. E célnak megfelelőleg kell, hogy a vallás a lelkiismeret tárgyává legyen, s arra kell munkálni, hogy az emberi természetben alapuló felebaráti szeretet létrejöjjön és az egyetemes papság vallása megvalósuljon. A szónok visszaütöztette azt a szemrehányást, hogy a szabadszemű kereszténység nem zárja ki kebléből sem a zsidókat sem a katolikusokat. „Mit tartozik reánk azoknak neve, kik hozzánk jönnek, ha a mi keresztény nevünk őket nem ijeszti vissza.“ Így kiált fel a szónok lelkesülten. Beszédét e bűzdítással zárja be: igyekezzünk arra, hogy a mi munkánk ne mától holnapig tartó legyen; ne azon munkáljunk, hogy a tömeget mozgalomra ragadjuk, hanem gondolkozóba ejtsük s mintegy kovászt hintsünk közéje. Így szól: ha mi az igazságért munkálunk, úgy a mi művünk nem fog alászálni, még ha az igazságnak lassu útján vagyunk is kénytelenek járni. Erre semmi vita nem lett, hanem az elnök köszönetét fejezte ki az igazán szép beszédért.

Alig hangzottak el e szavak, hallottam körültem suttogni, hogy Münchenből távirat érkezett, mindenki vágyott tudni, hogy

származhatott valami jó Münchenből? A távirat közölte Döllinger levelének rövid kivonatát, melyben, fájdalom, most is csak a régi nóta van, mihez már oly régen hozzászoktunk.

Azután a gyűlés egy más tárgyra ment által, t. i. két derék papot az illető synodus felfüggesztett hivatalából szabadelvű szónoklataikért. A gyűlés természetesen mély sajnálatát és roszzalását kimondta, de mit használ ez nekik, ha már most kenyér nélkül és tér nélkül vannak, hol működhessenek. E kis félbe szakítás után következett, mit mindnyájan nagy érdekeltséggel vártunk, t. i. e kérdésnek megvitatása: Hogy e szabadelvű egyesületnek mi magatartása legyen a katolikus egyházban most mutatkozó mozgalommal szemben?

Lang, zürichi pap, lépett a szószékre, hogy egy rövid és velős beszédben legelőször hallassa szavát az említett kérdésben. Felelete az említett kérdésre így hangzott: Nekünk most előlegesen nincs más teendőnk, mint az eseményeket szemmel kíséreni és várni. A szónok e szavai után egy rövid pillantást vetett a jelenlegi katolikus mozgalom mineműségére, a protestáns egyházra s végtére, hogy mi a teendője a szabadelvű egyesületnek. A mozgalom, így szól, a katolikus egyházban csak a legujabban keletkezett dogma ellen van irányozva. „Mi ó-katolikusok akarunk maradni,“ azt kiáltják mindenütt, mintha a pápa csálhatatlansága nem az ó-katholicismusnak volna érett gyümölcse. Azok a férfiak, kik most a mozgalom élén állanak, u. m. Döllinger és Hyacinthe korábban a protestántizmus ellen-vivtak és az ultramontanizmus mellett a tudomány fegyverét villogtatták. Ez a mozgalom nem hord magában semmi új és világot megrendítő dolgot, elvet. A szónok továbbá inkább helyezi reményét az események hatalmába és a tények logikai egymás utánjába, mint a személyekbe. A pápának világi hatalma meg van törve, a kultur-mozgalomnak sulypontja a részben frivol, de még is mindig ultramontán érzelmű franczianéptől áttétetett annak a nemzetnek a kezébe, honnan a reformatio kiindult. A catholicismus a főbbeknek karakteretlensége miatt hitelét elvesztette, úgy szintén a szakadás által, mely tagjai közt most megvan, az egységet is. Végül a szükség kényszeríti az uralkodókat és államférfiakat, hogy az ultramontanizmus ellen fellépjenek, melyet eddig legyezgettek, mely most fejökre akar nőni. Mindezek jó reményre adnak alkalmat, de még

senki sem tudja, hogy az események jövőben miképpen fognak alakulni, azért csak várjunk. A protestáns egyházra is vetett egy pillantást. Így szól: nekünk itt még sok teendőnk van, nekünk is, mint a katolikusoknak a szabadságnak hasonló csatáját kell megküzdenünk. A szabadelvű katolikusokkal — így szól — egy egyházat nem alkothatunk, mert nem úgy néznek ki mind a szabadelvű katolikusok mind a protestánsok, mint egy jövőző egyháznak oszlopai. Egy olyan reformot kell megindítani, mely a nép lelkében gyökerezék, mely határozott legyen céljaiban, előrelátó az eszközökben. Mi nem vagyunk kénytelenek egy egészen tiszta lapot betölteni, mi megtalálunk mindent a mi egyházunkban és annak alapeszméjében, a mit mi abból ki akarunk formálni, hogy olyan legyen, a milyen lehet és a milyennek kell lennie, egy olyan egyházat, mely a hitnek teljes szabadságával a vallásos népet közösségét kösse össze.

A jelenlévő szabadelvű katolikusok közül Keller (államférfi) Aargau Kantonból a szónoknak beszédjére így felelt. Ő az előtte szólóval teljesen egyet értett, hogy az úgy nevezett ó-katolikusoktól nem sokat lehet reményleni, de vannak a katolikus egyházban szabadelvű férfiak is, még pedig több ezereken, kik az esztelenség és dőreség legutóbbi dogmáját nemcsak elvetik, hanem küzdenek minden tanítás ellen, mely már századok óta a népek szellemi fejlődésének akadályja volt. Tehát most nem az a kérdés, hogy a reform egy let miképp viselje magát azokkal szemben, hanem az, hogy a szabadelvű protestánsok és katolikusok miképpen sorakozzanak egymás mellé. A szónok nincs abban az értelemben, hogy most már régi alapon építsünk fel egy új templomot. Továbbá mi egy oly korról nézünk szembe, hol az istennek temploma többé nem emberi kezeiktől építették, hanem a hol azt a templomot magában hordja mindenki, egy oly templom ez, melyben az értelem a pap és a hol a kereszténységnek örök eszméi, mint szentek tiszteltetnek, melytől senki sem lesz megfosztva. Ez az egyéni vallás nincs egy vallástétel (confessio) korlátai által meghatározva, hanem egy egyetemes isteni lelkiismeret által, vonatkozva az erkölcsre, és egy magosabb világrendnek általános érzett szüksége által, tekintettel a hitre. A katolikus egyháznak szabadszelleme férfiai, kik magokat e vallás, mint igazi kereszténység követőinek vallják, meg vannak győződve, hogy a keresztény valláshoz mindenki hozzájárulhat, s eunélfogva nem

engedhető meg, hogy az a miveletlenek és parasztok vallásává legyen dogmatizálva, sem pedig az, hogy a tudos theologusok és philosophusok vallásává tétessék. Mindenesetre, ha valamely házasságot feloldhatatlannak mondhatunk, úgy annak mondhatjuk a vallás és tudomány közöttit, tehát most a theologusoknak az a kötelességök, hogy e kettőt úgy megegyeztessék, hogy az istennek háza a népnek minden osztályára ráilljék, hogy a vallás mindenneknek közös java legyen. Erre törekeshetnek minden szabadelvű katolikusok és azért van a jelenlegi katolikus mozgalomnak jövője. Az új napnak hajnala már feltűnt, melyen az értelem világa az értelmetlenség és esztelenség sötétsége felett diadalmaskodni fog; és ha — így folytatja lelkesedetten — már ennél többet nem érhetne is meg, azzal az édes reménnyel szál a sirba, hogy ez meg fog lenni, s már Simeonnal elmondhatja: „Uram engedd a te szolgádat békével meghalni, mert már szemeim látták az idvezítőt.“ Őt már az az esemény reményekre jogosítja fel, hogy azok a százak meg százak, kik a legutóbbi concilium határozata következtében a katolikus egyháznak már hátat fordítottak volt, mint katolikusok kötelességökre visszaemlékezve, a közönyösséget félretéve, a tett terére kívánnak lépni. Ez magában nagy nyereség, s ha a legújabb keletkezett dogmát, minden eszközt felhasználva, a népre ráakarnák is erőszakolni, az ellenzék addig nem fogna megnyugodni, míg az igazság nem diadalmaskodott. Valóban hol most állunk — így végzi beszédét — még semmi segílyt nem várhatunk, mindennek előtt szükséges, hogy a dolgok érjenek, hanem ha a mozgalom egyszer anynyira ment, hogy az a szabadelvű protestánsok elveinek megfelel, akkor reméljük, hogy a szabadelvű protestántismusnak bajnokai nekünk örömet fognak kezét nyújtani. Azonban most az elég, hogy megtanuljuk egymást kölcsönösen érteni és ismerni, mint Augustinus mondja: *In necessariis unitas in dubiis libertas, in omnibus caritas.*

Ezekután az egész hallgatóságnak figyelmét lekötő szabadelvű szavak után élénk vita fejlődött ki. Voltak olyanok, kik tömeges kilépést ajánlottak a szabadelvű katolikusoknak, de így szólt Kambl (Horgen pap): Semmi kilépés sem a katolikus, sem a protestáns egyházból. Mi nem tudnánk nagyobb szolgálatot tenni a mi ellenfeleinknek, mintha kilépnénk. Már tiz husz évvel ezelőtt feltették ezt rólunk, hanem mi ezt nem tettük, s most a községeknek egy nagy része mögöttünk áll. Valóban a katolikus ultramon-

tanismusnak semmi sem lenne kedvesebb, mintha az ellenzék kebeléből kilépne, mert így hatalmasabban megerősödne. Nem, sőt inkább mondjuk ezt: maradjatok ti ott, és működjétek abban hasonló lélekkel, érzellemmel és törekvéssel, mint a milyennel mi a mi egyházunkban működünk. Vagy ha jöni kívántok, akkor jöjjetek hitközségeitekkel. Az egyház, a melyre mi törekszünk, szükséges, hogy a nép egyháza legyen, erre pedig nekünk hitközségek kellenek. Azért maradjon mindenki saját álláspontján, míg a cél el fog éretni. Ezután Keller a szónoknak köszönetét kifejezván, kijelenti, hogy ő most egyáltalán nem fog kilépni, hanem helyén marad és ott kíván működni. Ez értelemben beszéltek még többen, s a heves vita azzal ért véget, hogy jegyzőkönyvben tudomásul vétetett.

Az elnök pedig a következőleg zárta be a gyűlést. Először is köszönetet mondott, hogy mind a tagok, mind a vendégek oly számosan jelentek meg, egyszersmind reményét fejezte ki, hogyha ezen a napon nagy horderejű határozatok nem hoztak is, de a különböző szabadelvű vallásuaknak alkalom adatott, hogy egymást megtanulják ismerni, becsülni és szeretni, és hiszi hogy mindenki azzal az erős elhatározással fog haza távozni, hogy otthon teljes erejéből azon fog munkálni, hogy a vallásban a szabadelvű előhaladás terjedjen, indítatva az igazság ereje által, lelkesítve a haza, a szabadság és a schweizi nép iránti szeretet által.

Benedek Áron.